

Василь ГОРИНЬ

“СІРОМАНЦІ” – БАТЬКІВЩИНИ ВІРНІЇ ПОВСТАНЦІ (На берегах книжки споминів Богдана Допіри)*

Автор цієї книжки не є письменником, не вчився також він на журналіста – високої освіти не здобув, як і особливих повинностей не виконував, і ранги військової високої не носив, залишившись вістуном донині. Та наділений він винятковою пам'яттю, надзвичайною спостережливістю, умінням відкладати десь там у глибині душі відбитки побаченого, сподіяного, пережитого. І коли події, учасником яких був, люди, з якими йшов поруч, стають часткою не тільки його особистого, а прибирають значення загального; коли ці події осмислюються як важливі не лише для одиниці, але й для широкого загалу, прибираючи таких ознак, як “історичні”, “актуальні” в житті народу, то тоді, ніби за якоюсь настановою згори, приходить і до того не письменника, не журналіста відвага звернутися до паперу й пера. І трудно пояснити, звідки приходить ця кортячка, де береться та сміливість, як то звичайна людина наважується письмово відтворити минуле, виставивши і себе перед читачем.

Богдан Допіра у своїх споминах постійно висловлює сумніви, чи під силу йому описати події 40–50-их років ХХ ст. в Західній Україні, чи годен передати те, що довелося йому бачити і пережити; часто автор не є певним, що варто вести читача дорогами своєї долі, а про далеку стратегію і повстанську тактику не завжди наважується відверто судити (“судити про небачене не маю права”; “мені важко дати повну оцінку сподіяного”; “далеко не все мені вдалось передати достеменно...”). Та власну долю вважає долею свого покоління, а тому книжка споминів відтворює не тільки бойовий шлях сотні (куреня) “Сіроманці”, вона відзеркалює шлях славної УПА – від початків формування окремих загонів, створення потужних повстанських об'єднань до розформування загонів, розчленування сотень на чоти, рої, невеликі групи, перехід до глибокого підпілля. У спогадах відбито потужний спротив народу, його впевненість у правоті визвольної справи, збройної боротьби за свободу і державну незалежність (“якщо за націю немає кому помирати, вона помирає сама”). У висновку автор підводить до ствердження, що боротьба ОУН–УПА врятувала честь нації.

Споминам “сіроманця” Б.Допіри притаманна особлива манера оповіді, детальне змалювання конкретних боїв, розлогі зарисовки ландшафтів краю, лісових пагорбів і полян, нічних вимаршів і тривалих рейдів, лагідність і суворість погоди і т.ін. Розповідь автора пливе, як течія гірського потоку – стрімко,

поривисто, лише десь у закутках, ніби від перетому чи збору нових сил, лиз сповільнюється, щоби тут же набрати розгону і знову рватися уперед. Із такої закутини і бере свій початок упівський відділ окремого призначення.

... Літо. Червень 1943 року. Група озброєних повстанців у складі двадцяти п'яти чоловік за наказом КВШ (Крайового Військового Штабу), що зупинилася у Долинському повіті на Станіславщині, стала ядром однієї з карпатських сотень УПА – сотні “Сіроманці”. Наказ № 1 по сотні був зачитаний на горі Чорна Цигла в Карпатах на першому постой відтинку. Поступово сотня поповнюється новобранцями, що мали військові звання, здобуті в чужинських арміях, а також молодими патріотами, які не мали військової підготовки. Усіх об'єднувала любов до рідного краю, бажання збройно виступити проти окупантів, що чоботом і залізом топтали українську землю, посягаючи на її багатства, силкувалися шляхом терору, соціального і національного гніту поневоли народ.

Отож, у систематичному вишколі, навчанні методів партизанської боротьби, вивченні різноманітної зброї проходили перші дні й тижні сотні, що готовилася до відповідального завдання. Командний склад був належно сформований від сотенного до ройового і тут варто назвати хоча б вищих старшин, які були першими: сотенний “Яструб”, військовик “Коц”, начштабу “Джулик”, булавний “Довбня” (згодом “Ворона”), бунчужний “Красний”, чотові “Льонський” і “Окунь”. Сотник “Яструб” Дмитро Карпенко) був родом із Полтавщини, “Довбня” походив із Одещини – обидва колишні офіцери Червоної армії, інші командири – галичани. Було створено необхідні підрозділи для повного забезпечення сотні в боях, переходах, рейдах.

Скоро тактику партизанських боїв слід було застосовувати реально на теренах краю в боях з німецькими окупантами і більшовицькою партизанкою. Сотні як відділові окремого призначення наказано вирушити у рейд на північно-західні терени Галичини “для оборони українського населення від національно-шовіністичних формувань польського підпілля по лінії Керзона”. Так почався бойовий рейд “сіроманців” теренами північно-західної Галичини і далі, повний переможних боїв, вдалих операцій, сміливих акцій. Богдан Допіра, влившись у ряди “сіроманців”, став стрільцем “Цяпкою” і пройшов із сотнею довгий шлях рейдів і боїв.

Перший бій сотня “Сіроманці” дали гітлерівцям під селом Болохів Калуського повіту, і він закінчився повною перемогою над чужинцями. Відтепер німецькі окупанти зрозуміли, хто є господарем на карпатській землі, пізнали вони характер українських повстанців і тактичні дії їх командирів. Зрозуміли, що далі матимуть справу не тільки з кавпаківцями, але зі справжніми партизанами – борцями за визволення краю, здатними вести бої з чисельнішим і озброєнішим противником. Цей бій “сіроманців” і наступний біля села Ферлеїв на Рогатинщині у грудні цього року, на чому справедливо наголошує автор, підтверджує думку, що УПА до 1943 р. проводила акції проти гітлерівців, вступала з ними в бої.

Із невідомих причин відділ “Сіроманці” тої осені не пішов далі на північ, а отаборився в лісах Рогатинщини (поблизу сіл Дички, Яглуш, Виспа, Мельна) на чудовій місцевості Золотій Полянці, що стелилася серед лісових пагорбів. Як виявилось, ця місцина, віддалена від важливих шляхів сполучення, заздалегідь була вибрана не тільки для осіннього таборування, але призначалася на зимову перспективу. Після вивчення навколишньої території були нав'язані контакти

з тереновою сіткою ОУН (установлення таких контактів, зв'язок із місцевими підпільними групами для "сіроманців" завжди були обов'язковим приписом).

Про таборування відділу окремого призначення сотні "Сіроманці" на Золотій Полянці автор згадує з особливою теплотою, адже тут повстанці знайшли найсприятливіші умови для підпільної праці, проведення дальшого вишколу. В кінці листопада було завершено будівництво землянок для бойових підрозділів, допоміжних служб, навіть своєрідних захисток для коней. До табору потягнувся зв'язок із навколишнім тереном, до загону зголошувалися добровольці, місцеві патріоти з Рогатинщини, Ходорівщини, Перемишлянщини – всі, хто був готовий боротися з окупантом. І такий бій проти гітлерівців, як згадувалося, відбувся наприкінці року.

Організаційна сітка ОУН Рогатинщини взяла на себе повне забезпечення повстанців. Усю зиму вишкільні заняття в таборі не припинялися – загін жив своїм утаємниченим життям. Проте свідомим жителям навколишніх сіл була відома таїна Золотої Поляни, а мешканці села Яглуш, яке повстанці називали партизанською столицею терену, особливо гордилися "нашими хлопцями-сіроманцями", чим могли допомагати їм, а дівчата захоувалися у красенів з карпатських гір. Викликала захоплення вишколеність стрільців, що принесли в край "із гір Карпат гомін волі" ("Марш "сіроманців"). Завдячуючи селянам навколишніх сіл, тереновій сітці, повстанський відділ належно зустрів Різдво Христове і Новий 1944 рік. Святкували із священником, колядою, ялинкою, вертепом – села знали, що на Золотій Полянці засіяла Вифлеємська зірка.

Зимовий табір на Золотій Полянці сотня "Сіроманці" залишила весною 1944 р. на третій день Великодних свят. Тепер це був уже добре вкомплектований, належно озброєний і забезпечений відділ загальною чисельністю складу майже 250 старшин і стрільців. На цей раз відділ виконував накреслене раніше завдання. Не оминаючи сутичок із гітлерівськими каральними загонами, ковпаківцями, сотня як відділ особливого покликання рушила на захід теренами Львівщини (Радехівщина, Сокальщина, Равщина з метою оборони українського населення від гітлерівських загонів і польських боївків. Уже на Равщині поблизу села Карів у червні 1944 р. сотня вступила в бій з гітлерівцями, який своїм розмахом нагадував "сіроманцям" їх перший бій з німцями біля села Болохова восени 1943 року.

Доконче слід відзначити, що Богдан Допіра проявив себе неабияким майстром описів бойових зіткнень "сіроманців" з ворогом: автор дивовижно чітко відтворює кожен бій, детально описує розгортання підрозділів, дії командирів та стрільців, протікання боїв з різноманітними тактичними ходами. У кінці майже завжди йде перелік утрат повстанців – хто поліг, кого поранено із точною вказівкою псевда і обов'язковим авторським: "Вічна пам'ять полеглим"; "Вічна слава героям!"

Хоробрість стрільців і військовий хист командирів, зокрема сотенного "Яструба", автор підкреслює постійно, він захоплений їх мужністю і відвагою. Особливо ці якості проявилися у рейдах на Закерзонню в постійних сутичках і боях. Мемуарист наголошує, що пропагандистські рейди відділів УПА на західних теренах були спрямовані на захист українського населення, і рейдуючи теренами Любачівщини, Томашівщини, Ярославщини, сотня вносила свій вклад у захист українських поселень від свавілля і кривавої різанини, які чинили різні польські шовіністичні формування. Сотня несла на захід правду про

національно-визвольну місію УПА, служила живим прикладом збройної боротьби, готувала підоснову консолідації майбутніх антитоталітарних рухів.

У зв'язку з наближенням фронту, зміною бойових умов, сотня перегрупувала сили, розчленовувалася і в липні різко повернула на схід. Командування спланувало місце переходу заздалегідь, і не вступаючи в сутички з будь-яким противником, відділ блискавично опинився знову на теренах Львівщини, відновив бойові дії з новим окупантом. Липневі маневри "Сіроманців" були позаду, а вже 19 серпня 1944 р. біля села Пирятин відбувся перший бій сотні з численним радянським спецпідрозділом, одиницею військової частини. Бій приніс повстанцям перемогу, багато захопленої зброї та амуніції; ворог зазнав великих втрат, але були вбиті та поранені серед повстанців. Найбільших утрат зазнали селяни Пирятина, адже, як стало відомо згодом, червоні нападники вчинили жахливу розправу над селянами: спаливши господарства, розстрілювали кожного, хто намагався втікати, катувати тих, хто старався заховатися. Відтепер командування усвідомило, що не можна вступати в бої зі радянськими військами близько сіл, бо над їх мешканцями згодом нависала жорстока розправа. У постійних боях з навалою більшовицьких спецвійськ, боївками НКВД не можна було оминати втрат, висипаних могил побратимів – у Пирятинському, Туринському, Унівському...

Отож, наступний бій поблизу села Туринка на Жовківщині. Завдяки майстерній стратегії сотенного "Яструба", вдалим діям інших старшин, сміливості всіх стрільців сотні вдалося вийти з облоги, своєрідного "трикутника смерті", завдавши ворогові значних утрат (збито літак, підірвано танки тощо). А після бою знову рейд, уникнення зачепних боїв, вміле маневрування, переходи гостинців і залізничних ліній, форсування заплав і річок аж до Перемишлящини, Рогатинщини – Романівських лісів, Золотої Поляни. Так відділ окремого призначення повернувся до омріяної місцини таборування, зустріч з якою завжди викликала приємні спогади. В лісах стояв вересень 1944 року. Важливий рейд було завершено, сотня, виконавши завдання ГК УПА, збереглась як військова одиниця і була готова виконувати нові накази.

На Рогатинщині повстанців чекали не тільки організаційні структури ОУН. Про появу відділу дізналася і радянська агентура, і вже скоро з боку Нових Стрилиць до табору посунули червонопагонники, і знову бій та маневр у Стратинських лісах того ж Рогатинського району. І вдруге раптовий наступ на табір, і сотня опиняється у ворожому кільці. Несподіваний бій та непередбачені втрати викликали подив не лише в командування, але й усіх повстанців – нагальність ворожої атаки вперше дала привід для підозріння про зраду. Дальший розвиток подій підтвердив припущення, що хтось навів енкаведистів на табір. Автор тут далі не розвиває цієї теми, хоч сумніви не вдступали, а в заключному розділі вони дістали ствердження. Очевидно, відтоді "Сіроманці" були під наведеним прицілом більшовицьких карателів і "своїх" запроданців, поплічників-агентів. На той час статус рядового стрільця не дозволяв авторові робити свої припущення, а тим більше висловлювати власні здогадки.

Тепер наступило перегрупування відділів УПА, що водночас опинилися в Стратинських лісах: на базі сотні "Сіроманці" було утворено курінь "Верховинці", до якого увійшли сотні "Сіроманці" ("Косач"), "Бурлаки" ("Чорний"), "Полтавці" ("Максим"). Командиром куреня став "Яструб" (нове псевдо "Лютий", але ця назва куріня, як і псевдо курінного не прижилося). Будучи стрільцем

чоти тяжкої зброї сотні “Сіроманці”, автор надалі основну увагу розповіді відводить подіям, пов’язаним із даним підрозділом.

Новостворений курінь, що діяв у складі ВО “Лисоня”, вирішив дати відсіч советським гарнізонам кількох навколишніх районів, військовим формуванням червонопогонників, спецвідділів МВД і МГБ. Повстанський курінь сам обрав місце бою, щоб ворог міг відчути його міць і переконатися, що відділи УПА можуть вступати в битву з набагато чисельнішим і озброєнішим противником. На озброєнні куреня у той час, помимо стрілецької зброї, було чимало протитанкових мін, фугасів, ПТРів, гранатометів більшого і меншого калібрів. Місцем бою стала лісова гірка біля Унівського монастиря студитів на Перемишлянщині.

Про Унівський бій писали інші, в народі про нього ходило чимало переказів, він навіть оспіваний у піснях, але Богдан Допіра у своїх споминах ніби розгортає цілий сценарій дводенної битви: тут детальний опис підготовки до бою, картини руху советського війська на шляхах Рогатина, Перемишляна, Бібрки, хроніка розгортання наступу, розташування повстанських сотень, маневрування ворожих формувань і тактичні ходи повстанських командирів, наявність різних видів зброї, включаючи п’ять советських танків Т-34, літаків тощо. Подиву гідне, як це все закарбувалося в пам’яті молодого юнака, не зітерлося за довгі роки.

В Унівському бою 29-30 вересня 1944 р., крім куреня “Верховинці” на чолі з “Яструбом” (сотні “Сіроманці”, “Бурлаки”, “Полтавці”) брала також участь сотня “Орли” (командир “Кос”), яка не входила до куреня. Відчайдушні спроби москалів нанести відчутного удару повстанцям що зайняли кругову оборону, не принесло карателям сподіваних успіхів. Повстанські сотні, що брали участь у бою, вночі вийшли з ворожого перстеня у повному складі всіх підрозділів з цілим обозом. Після бою курінь знову розчленовано на сотні, які розійшлися по терені кількох районів трьох областей. Про свої втрати більшовики не розголошували, повідомлення ніколи не публікувалися, але, як твердили очевидці, ворожі втрати були великі. На монастирському цвинтарі в Уневі під гіркою в наш час перепоховано 19 героїв-повстанців, серед яких стрілець сотні “Сіроманці” виходець із села Яглуш Влодко Сімка (“Краян”).

Важливою у бойових діях “Сіроманців” була груднева акція на містечко Нові Стрілища: за задумом та його здійсненням вона стала сміливою операцією повстанців, що мала наступальний характер. У результаті акції було знищено військовий гарнізон, розгромлено советські установи, захоплено полонених і документи. Вість про цю операцію набрала широкого розголосу в навколишніх районах, сіючи паніку у ворожому становищі. Як учасник блокування дороги Ходорів–Нові Стрілища стрілець Б.Допіра відтворює у своїх споминах деталі того, що відбувалося в ту грудневий ніч.

Однак під час цієї операції повстанці зазнали непоправної втрати – від *випадкової* кулі загинув курінний “Яструб”. Уже згодом оцінять заслуги відважного командира перед УПА, нагородять його першим Золотим Орденом Заслуги першого ступеня (посмертно). Сталася ця трагедія у ніч на 17 грудня 1944 р. Про цю *випадкову* кулю після затишного бою ще довго згадуватимуть повстанці, ходитимуть легенди по селах, що сприйняли смерть “Яструба” як велику національну втрату. Багато тут залишається загадкою і досі (що цікавило курінного в містечку, невідомо було повстанцям сотні). І лише крайня могила (чи доглянута нині?) на хуторі Кам’янка поблизу Мельни дає точну відповідь, що тут покояться тлінні останки “Яструба” (Дмитра Карпенка).

Так, слід узагальнити, військовий хист “Яструба” відзначається непересічністю. Мужній, відважний командир, глибокий тактик, блискучий стратег рейдових боїв “Сіроманців”. Стратегічні замисли “Яструба” вимагали виважених рішень, а тактичні ходи спрямовувались на те, щоб меншими силами виграти бій з перемагаючими силами ворога. Заповідями курінного “Яструба” були: “ніколи не втрачати рівноваги в бою; ніколи не тримати бою на одному місці довше одного дня; виходити з оточення з боєм там, де менше цього чекає ворог; ніколи не залишати на полі бою полеглих та поранених побратимів” (с.96). Ці настанови, окреслені автором, пам’ятав кожен повстанець. А ще всіх вражала феноменальна пам’ять свого командира, бо старшин і стрільців своєї сотні той знав поіменно. І ще такі штрихи: високих промов виголошувати не любив, військового одягу недолюблював, повстанців полюбляв підбадьорити жартом, при розмові обдаровував усмішкою.

Про похорон курінного автор написав з великим щемом у серці – ціну гіркої втрати найглибше відчували ті, хто пройшов зі своїм командиром довгі бойові дороги рейдів майже по всій Галичині, не заплямивши повстанської честі та слави сотні “Сіроманці”. Книжка ніби закликає усіх нас пам’ятати, що нинішнього року минає 60 років від дня смерті славного упівського командира “Яструба”, шістдесят років від Унівського бою.

Відтепер постійно слід було чекати ворожих наскоків на повстанський загін “Сіроманців”, треба було і вдень, і вночі бути напоготові до зустрічі з противником, що вислідковував місце постою сотні, плануючи операції на її оточення і знищення. На Золоту Поляну сунули сили з боку Яглуша і Мельни, хутора Пилипівка. Розлючені нападники надалі не залишали повстанців у спокої. Сотня розчленовується, маневрує по засніженому терені краю, а згодом продовжує зимівлю в криївках. Чота “Габка”, в якій числився вистун “Цяпка” (Богдан Допіра), була “розквартирована” в селах Яглуш, Дички, Заланів, згодом перейшла до Черча і Потока. Таким же конспіративним способом перезимували інші чоти відділу по селах Рогатинщини і Ходорівщини. Повстанці вперше пізнавали, що таке справжня криївка і планові облоги військових гарнізонів, довідувалися, як енкаведисти і емгебисти трясли всіма селами, “зачищаючи” територію районів.

Весняний збір сотні відбувся в селі Дички, а далі постій в Осовій – сусідці Золотої Поляни, очікування дальших наказів командування. Наш автор був перекинутий для підпільної праці на лінію зв’язку “Карпати–Волинь”, чотири місяці виконував небезпечні завдання в екстремальних умовах, часом потрапляючи у безвихідні становища.

А сотня “Сіроманці” в черговий раз вирушає у рейд на північні терени Тернопільщини, південні райони Рівненщини, прямує на Волинь. Цей пропагандистський рейд був здійснений літом 1945 р. Завданням було, уникаючи сутичок з ворогом (це не завжди вдавалося), вести правдиву пропагандистську працю про УПА, політичну роботу серед населення регіону, закликаючи його до непокори новим окупантам, до єдності у спільних змаганнях народу. Більшовики, переслідуючи сотню, вдавалися до своїх підступних дій; вони “застерігали” волинських селян, що нібито загін, який прибув із Галичини, – це терористична горстка, що тікає із західних теренів Галичини, і ці “головорізи УПА” грабують людей, тероризують мирне населення на всьому шляхові свого просування. Тимчасом не переставали переслідувати відділ, вивідуючи про нього нові деталі, поширювали фальшиві чутки. Та селяни-волиняки,

як і галичани, радо приймали "повстанців-сіроманців", збиралися на гутірки освітнього характеру, допомагали харчуванням та інформацією. У жовтні 1945 р. "сіроманці", виконавши і це завдання, повернулися з Волині та продовжили рейди на Тернопільщині, готувалися до важких умов зимових постоїв.

Початок 1946 р. відзначався страшною блокадою Західної України, викликаною виборами до Верховної ради Союзу і УРСР – першими советськими виборами у краю. Більшовицькі внутрішні війська гарнізонами накрили нашу землю червоним рядном, узявши під приціл кожен населений пункт, що цілковито унеможливило пересування на терені. Наступило розформування відділів УПА і влиття у структури ОУН. Таким чином, підпільна праця була загнана в поодинокі лісові бункери і сільські криївки. А в краю велася справжня війна – жорстока, безпощадна, яку каральна советська машина провела до повного викоринення опору.

Автор споминів дав чітку характеристику червоному теророві. Репресивні дії здійснювалися із особливою жорстокістю: облавники несли руїну на селянські господарства, боївки шукали "за бандерівцями", прокляюючи кожний закуток, протрушуючи кожну стеблину. Гарнізони посилювалися червонопогонниками внутрішніх військ, вихованих на жорстокості та ненависті до місцевого населення. Села горіли, не змовкав крик матерів і плач дітей, на далекі сибіри і півночі котилися довгі ешелони, наповнені жінками, стариками, дітьми – рідними борців за волю України. Оцінка автором подій 40–50-их років, жорстокості окупантів, чину повстанських загонів УПА не розходяться з правдою і можуть бути прикладом відтворення минулого нашого народу.

Останні сторінки споминів Б.Допіри є останніми сторінками самої сотні "Сіроманці", що в 1946 р. ділилася вже не на чоти і рої, а на ланки і четвірки, трійки, двійки, що опинилися в криївках, позбавлена належних зв'язків та інформації, можливості спілкування з друзями, навіть господарями. До криївки кулеметної ланки рою "Бондаренка", в якій переховувались повстанці "Ворон", "Підкова", "Макух", потрапляє і вістун "Цяпка". І ось настав той день – 19 лютого 1946 р., коли криївку, в якій ховалися "сіроманці" на господарстві зв'язкової Івanni Гроняк, енкаведисти закинули гранатами, розстрілявши перед цим і господиню. Автор книжки був тяжко поранений, потрапив у неволю. Того дня в селах Носівці та Городище Велико-Глубичоцького району на Тернопільщині загинуло 12 повстанців сотні "Сіроманці". Серед полеглих командир сотні "Косач", політвиховники "Грім" і "Зірка", ройовий "Бондаренко", поручник "Попович", ст.вістун "Залізняк", вістун "Бескид", "Ворон", "Підкова", "Макух", "Шум", стрілець "Трясило". Як борець-повсталець загинула зв'язкова підпілля Івanna Гроняк.

Автор споминів живив, перенісши тортури, перехресні допити слідчих, сирі камери в Заложцях і Тернопільської тюрми. Та найстрашнішим для нього був той день, коли у шерензі енкаведистів-автоматників упізнав повстанця "Амора" (колишнього вояка дивізії "Галичина", донедавна зв'язківця командира першої чоти "Сіроманців" "Сокири"). Пригадав, що до сотні той приєднався в час переходу фронту... Згодом переконався, що "Амор" був зрадником і за його зрадою загинуло десятки повстанців, а в неволю потрапило багато сільських родин та підпільників терену. Того дня "Амор" видав ще в Носівцях криївку ройового "Бондаренка". А скільки загинуло тих, хто йшов з ним на зв'язок!? У споминах Б.Допіри часто можна прочитати, що тяжко було для повстанця перенести зиму, важко було стати пораненим, але

найстрашнішим було перебувати в криївці й не знати, що відбувається там, наверху. Тепер автор зрозумів і запевняє читача, що найстрашнішою для повстанців була зрада, відступництво своїх.

Тому повстанець найбільше цинив вірність присязі та святе побратимство, яке збагачувало кожного духовно, радістю дружби, довір'я сердечної відкритості. Завжди з великою повагою говорить про командирів, із прихильністю ставиться до товаришів, з любов'ю до найближчих. Усі були єдині у змаганнях і пориваннях, переповнені високої віри, відданості ідеї. Багато з них платили життям за свободу, навіть тоді, коли, заскочені зрадою в криївках, вирішували свою долю останнім патроном.

10 квітня 1946 р. воєнний трибунал засудив Богдана Допіру за сумнозвісними статтями 54-1“а” і 54-11 терміном на 10,5 років. Заслання відбував у режимному спецтаборі Воркутинського Речлагу, був учасником Воркутинського повстання (серпень 1953 р.). Звільнений з великої зони у 1956 р., на Україну повернувся в 1961 р. Як стверджує у передмові упорядник споминів Іван Губка, за нез'ясованих обставин у березні 1946 р. на Золочівщині Тернопільської області зазнав нападу і загинув майже весь склад уцілілого керівництва “Сіроманців”. Начальник штабу “Джулик” (Іван Матвіїв) був поранений, потрапив у неволю, відбув гулагівські табори (17 років), повернувшись, проживав на Дніпропетровщині. Помер у Кривому Розі в 1979 р. Чотовий “Сокира” (Григорій Базарко) за зрадою особистого зв'язківця “Амора” був захоплений емгебистами в селі Мала Березовиця Збаразького району 29 лютого 1946 р. Після ГУЛАГу проживав на Одещині (помер у 1979 р.). Сам “Амор” дослужився в советів до швейцара львівського готелю “Інтурист” (нині “Жорж”), де його впізнали вихідці з Рогатинщини. Чи діждався кари цей відступник?

Богдан Допіра разом із сотнею “Сіроманці” пройшов бойовими рейдами з вересня 1944 р. – від Пирятинського бою. За допомогою друзів, насамперед побратима ройового “Байрака” (Михайла Пігуля із селища Вигода Долинського району, який вступив до лав сотні з перших днів її створення; нині М.Пігуль – комбатант братства ОУН–УПА Карпатського краю) відновив події до першої половини 1944 р., відтворив хроніку наступних далеких бойових рейдів відділу окремого призначення сотні “Сіроманці”. До книжки додано листи полеглих повстанців, командного складу сотні, який упав у боях, потрапив у неволю. Щиро схилимо голову перед автором, який подавав нам сю книжку споминів.

... Було це на дні мого дитинства. Якось погідної суботньої днини, власне, пополудні мій тато, самі відповідно вбравшись, веліли й мені одягнутися у святкове (головним атрибутом чого була вишивана сорочка, а може й “мазепинока”), бо, мовляв, підемо в гості. Як виявилось, ішли ми не до родини на Клин чи в сусідні села Дички або Виспу, де жили наші родичі, а попрямували до лісу. Сцінка громадська, панська, Кринички, Герасимова Перебіж, Заполінь, Секції, Дунда. Завчасу тато не казали, куди йдемо, хоч по дорозі я вже почав здогадуватися.

Так я малим хлопчиною побував на партизанській Золотій Поліні (саме “Полінь”, то тепер цю назву стали “олітературнювати”). Частина Поліні була нашою, друга належала стрийкові Гринькові: дідуньо розділили її між двома синами, і вона служила сіножаттю (лісовим теребіжем – від теребівля, місця, очищеного від зарості). Тоді в 1943–1945 рр. тут не косили: Золота Полінь,

розташована в закутку лісів, між пагорбами стала місцем таборування повстанців, де вони проходили вишкіл, щоб згодом іти в бойові рейди.

Там малим на Золотій я побачив славний табір: ряд замаскованих землянок для розміщення повстанців, захистків, що служили для постою коней, місця для проведення військових вишкільних занять, куток релігійних обрядів, криничку та інше. Тато вели розмову з трьома повстанцями – двох з них я сприйняв як командирів, зверталися до батька: “пане”, “друзе”, – напевно говорили вони не тільки про бажану косовицю. Я зачудовано роздивлявся на зразково впорядковану руками повстанців територію, і видавалася вона мені дивною ліською казкою, яку бачив, слухав і запам’ятав на все життя. Загадкову, підпільну, таємну.

Очевидно тато недаремно взяли мене тоді зі собою. Не пам’ятаю, що говорили мені після. Нагадувати, щоб мовчав про побачене, не було потреби і конспірувати не було чого, адже все село (і не тільки наше Яглуш) від старого до малого відало, що там на Золотій Поліні несподівано з’явилися *наші хлопці* з гір (зі села туди також зголошувалися юнаки). Освідомлені знали, що в таборі вишколюється сотня “Сіроманці” і командує нею сотник “Яструб”.

Досі ношу велику вдячність своєму батькові за ту “повстанську науку”. Бо напевно тоді на лісовій поліні в мою дитячу душу влилась ще одна краплина, котра знайшла притулок десь у її глибині; вже відтоді проростала, щоб стати зародком того, що складало мене, формувало саме таким, а не іншим. Кожен мій ровесник на наших землях тоді в сорокових пройшов оту школу партизанського вкраплення, дещо старші були включені в юнацьку підпільну працю, найактивніші згодом поповнювали повстанські загони.

Ніхто не підказував моєму татові-селянину давати такий урок дитині – сам розумів, що хлопцеві таке треба побачити. Бо це було важливо на той час. Адже говорили йому старшини, що Україна не забуде тих, хто боровся за її волю і свободу; пам’ятатиме і тих, хто допомагав і сприяв повстанському рухові. Так *наша полінь* стала військовим табором *наших хлопців*, допомагала їм виконувати підпільні завдання. Згодом пастухами ми, яглушські підлітки, ходили туди “за трофеями”, бавилися “в партизанку”. А вже потім я довідався докладно про повстанський табір на Золотій Поліні, який заснувала сотня “Сіроманці”, прочитав про її командира “Яструбка” (Дмитра Карпенка), про славний Унівський бій, сміливу акцію на Нові Стрілища. Про загибель курінного “Яструба” знали в усіх навколишніх селах, про це ходили легенди.

Ішли роки, і Золота Полінь надовго заховала свою повстанську таємницю. А 29 липня 1991 р. на Золотій у честь таборування тут сотні “Сіроманці” відбулося багатотисячне віче. Правився Молебень, виголошували промови, лунали співи. Було посвячено високий дубовий Хрест і невеличку Каплицю. Будучи присутнім на урочистостях, я переживав усе по-особливому: згадував собі повстанців-сіроманців, якими побачив їх у далекі воєнні роки, їх навідування у село. Пам’ятав той суботній день, отой партизанський табір, що назавжди став для мене виміром упівської організованості, військового вишколу загону, що уособлював наше новітнє військо. То військо, що більше десяти років боролось проти ненависних ворогів – різних завойовників та окупантів, підлих наїзників і займанців, підступних “визволителів”.